

Törpék vagyunk óriások vállán

Beszélgetés Nagy Mártával, a berlini Collegium Hungaricum igazgatójával

BORDÁCS ANDREA

Nagy Márta 2018 októbere óta vezeti a kulturális körökben CHB-ként emlegetett berlini Collegium Hungaricumot. Berlinbe költözése előtt tizenkét évig a Goethe Intézet kulturális osztályának vezetőjeként dolgozott, korábban a Pázmány Péter Katolikus Egyetem német tanszékén tanított, és a Balkonnál volt szerkesztő.

A Goethe Intézet után gyakorlatilag fordított helyzetben vagy. Akkor a német kultúrát vitted egy magyar közegbe, most pedig ellenkezőleg.

NAGY MÁRTA: A Pázmányon eltöltött bő évtizednyi oktatás után érkeztem a Goethebe, éppen akkor, amikor az Andrássy útról a Ráday utcába költözött. Rendkívül izgalmas időszak volt, ami hatalmas változást jelentett az intézet életében. A Goethe Intézet 1988-as alapításától meghatározó nyugat-európai kulturális intézmény volt Budapesten, az első pár évben bármit csinált, özönlöltek az emberek a programjaira. Fontos szerepet töltött be, minden téren a centrumban volt. Aztán 2005 végén egyszer csak átköltözött a IX. kerületbe, a Ráday utcába, annak is a végére. Sokan ezt úgy élték meg, hogy az elegáns sugárútról elmegy a hajdani munkásnegyedbe, és ezzel el is veszíti minden súlyát.

Azért tegyük hozzá, a Ráday sokáig „kultucca” volt, ahol intenzív kulturális élet folyt számos intézménnyel, szóval nem a peremre mentetek. Gondolom, ennek az időszaknak voltak olyan tanulságai, amit most is tudsz kamatoztatni.

N. M.: Igen, abszolút. És a világ azóta is mozgásban van. Ferencvárosnak akkor volt egy nagyszerű polgármestere, Gegessy Ferenc, aki támogatta, hogy minél több kulturális intézmény legyen a kerületében. Jó és minden szempontból izgalmas kihívás volt abban a közegben dolgozni: 2005-ben egészen más volt a helyzet, mint 1988-ban. Mind Németországban, mind Magyarországon mások voltak az elvárások az intézettel szemben, melynek az új környezetben szükségszerűen újra kellett gondolnia magát. És soha nem árt, ha elgondolkodsz azon, mit miért csinálsz. Hogy egy példát is mondjak: az Andrássy úti induláskor már csak azért is szenzációnak számított a Goethe galériája, mert akkoriban alig volt magángaléria Budapesten, aztán ahogy egyre több lett, kevésbé volt már érdekes pusztán a léte miatt. Így amikor a Rádayban választani kellett, hogy galéria vagy kávézó, a kávézó mellett döntöttünk. Így jött velünk az Eckermann, belőle lett aztán a Jedermann.

Az intézet közönsége is megváltozott?

N. M.: Hogyne. Egyrészt az egyetemek többszomszédságában sikerült egy fiatalabb nemzedéket megszólítanunk, másrészt – éppen a „kultuccának” és a helyi kulturális intézményeknek köszönhetően – hamar beépültünk az új közegbe. Tudatosan együttműködtünk például a Ráday utcai galériákkal, aztán egyszer csak közvetlenül mellettünk megnyílt a Videospace, ami

dupla nyereség volt a német származású Eikével. Abban, hogy a Goethe azonnal működőképes lett az új helyszínen, nagy szerepe volt annak, hogy nyitott szemmel jártunk, és odafigyeltünk a helyi igényekre. Egyébként Berlinben sem más a helyzet.

Mennyiben és miért?

N. M.: Gyorsan változnak a trendek, nagy a konkurencia, újabb és újabb szereplők bukkannak fel, miközben a hagyományosan fontos intézmények rendkívül kényesek arra, kivel állnak szóba. A legkülönbébb igényeknek kell egyszerre megfelelnünk. Hogy itt is hozzak egy példát: óriási szerencse, hogy a CHB a város szívében van. Öt percre sincs tőlünk a múzeumsziget, a Humboldt Egyetem, a Gorkij Színház, az Operaház, a Német Történelmi Múzeum. Ez azt is jelenti, hogy már a közvetlen környezetünkben is hatalmas a kulturális (túl-)kínálat. Ezt meg lehet élni konkurenciaként, de egyedülálló lehetőségként is, amennyiben az együttműködést, a közös témákat és érdekeket keressük. Ami annál is fontosabb, mert ugyan egy perce vagyunk csupán az Unter den Lindentól, az itteni Andrássy úttól, véletlenül azonban kevesen tévednek az intézetbe: az egyetemisták az egyetemet célozzák meg, a turisták a múzeumszigetet és így tovább. Láthatóvá úgy

NAGY MÁRTA

tudunk válni, ha jól működő intézményekkel, fesztiválokkal kerülünk egyenrangú kapcsolatba.

Ez mit jelent pontosan?

N. M.: Működök együtt fesztiválokkal, adj helyszínt a magyar kultúra szempontjából fontos eseményeknek. Szeptemberben például nálunk zajlott a Berliini Nemzetközi Irodalmi Fesztivál több rendezvénye, aminek köszönhetően egy hét alatt kétezeren jártak a CHB-ben, ami nagyon komoly eredmény. Sokan közülük a múzemsziget és az intézet között ingáztak, ott volt ugyanis egy másik helyszín. Ugyancsak nálunk volt a Német Fordítóalap, a Freie Universität és a Literarisches Colloquium Berlin fordítói vendégprofesszúrájának a székfoglaló előadása, amire bejött a CHB-ba a berlini irodalmi élet krémje.

Hogy sikerült ezt elérned?

N. M.: Hosszas előkészítő beszélgetésekkel, melyek során a közös témákat és érdekeket jártunk körbe. Hogy kinek miért jó az, ha együttműködünk. Ugyanez volt a Berlinaléval is.

Pont akartam is kérdezni, mi az, ami eddig volt, s mik a terveid?

N. M.: Az első komoly eseményeink februárban, a Berlinale idején voltak, ekkor a női alkotóművészeket állítottuk programjaink fókuszába. Pedig nem tudhattuk előre, hogy a fesztivál igazgatója arra fogja kihegyezni nyitóbeszédét, hogy a filmzés jövője női. Volt egy remekül sikerült, teltház

fotó: Deim Balázs

A CHB bejárata, fent **DEIM BALÁZS** *Asztronauta* című fényképe

beszélgetésünk Mészáros Mártával és Hanna Schyggullával, elképesztő nemzetközi filmes szakmai közönséggel.

Az, hogy te nő vagy, befolyásolja a programodat, a nézőpontodat és a hozzád való viszonyt?

N. M.: Biztosan, miként az is, hogy nem vagyok művész. Befolyásolja, hogy bánsz az emberekkel, a partnerekkel. Mennyire tudsz művészeti kérdésekben függetlenül, a másikra valóban odafigyelve gondolkodni. A Goethe Intézetben azt tanultam meg, hogy akkor igazán látványos egy projekt, ha közösen hozzuk létre, ha megtaláljuk azt, ami mindkét félnek fontos, amiből kiindulva tényleg jó dolgokat lehet csinálni. Az se jó,

ha arrogánsan a saját dolgaimat próbálok nyomni, de az se, ha csak azt nézem, mit akarnak mások.

2019-ben egy nemzetközi nagyvárosban mi a szerepe egy ilyen intézménynek? Kikhez próbálsz szólni, ki a célközönséged?

N. M.: Abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy mind a magyar, mind a német kultúrát jól ismerem, kiválóan beszélnek németül, és meglehetősen jó kapcsolathálóval rendelkezem mindkét országban. Már az első munkahetemen az irodámban ült a lipcsei könyvvásár igazgatója, a másodikikon a Literarisches Colloquium teljes vezetése, hamar

Az ecsettől a kameráig, Moholy-Nagy László és magyar kortársainak művei a debreceni Antal-Lusztig-gyűjteményből című kiállítás enteriőrje

fotó: Antal Barbara

Foto: Stefan Hopf, Collegium Hungaricum Berlin

A Lipcsei Könyvvásár Aranyrajzsög-díjas magyar standja, tervező: **FARKAS ANNA** tervezőgrafikus és **BATISZ MIKLÓS** belsőépítész

eljutottam a Berlinische Galerie vagy a Musikfest Berlin vezetőjéhez. Az első félévben alig akadt olyan este, amit otthon töltöttem volna, folyamatosan úton voltam, régi és új partnerekkel tárgyaltam.

A programokat közös kooperációk mentén gondolod el? Így lett Bauhaus-kiállítások a berlini Bauhaus-évfordulóhoz kapcsolódva?

N. M.: A Bauhaus-év adta magát, miként az igazán jelentős fesztiválok is adták. Nem tudhatom, ki mit tervez egy-két év múlva, ezért kellene a találkozók és beszélgetések a potenciális partnerintézmények vezetőivel. Persze nekem is pontosan tudnom kell, mit akarok, miből alakulhat ki releváns, jól kommunikálható program, hogy aztán annak, amit vagy akit bemutatok, helye legyen. Hogy meglegyen a befogadó közeg. A mi munkánknak az a lényege, hogy rálássunk a fogadó ország kulturális működésére, értsük a helyzetet, és gyorsan

tudjuk reagálni. Ugyanakkor egy évre előre kell tervezned, és nem tudhatod, mi lesz fontos Németországban 2020 novemberében. Viszont kiderítheted, ha kellőképpen kitartó és ügyes vagy, hogy bizonyos intézmények milyen nagy eseményeket terveznek, milyen témákat dolgoznak fel. Erre aztán már tudsz építeni. Pont a Bauhaust persze nem volt különösebben nehéz kitalálni...

DRÉGELY IMRE és **DEIM BALÁZS** Hétköznapi galaxisaink című kiállítása

Fotó: Deim Balázs

CLÉMENT LAYES *Klímatanulmány – Környezetszennyezés* című performansza a *Montag Modus Klimata #3* sorozat keretében

Az, amit csináltok, az egész Bauhaus-programnak is részévé válik.

N. M.: Kapóra jött, hogy most dolgozza fel Nagy T. Katalin az Antal–Lusztig-gyűjteményt, benne a gazdag Moholy-Nagy-életművel, s hogy Debrecen városának ez fontos, és pénzt is hajlandó szánni arra, hogy külföldön is megismerjék a gyűjteményt. Így sikerült összeállítanunk és tényleg hatalmas sikerrel bemutatnunk *Az ecsettől a kameráig. Moholy-Nagy László és kortársai* című kiállítást, amely tőlünk Rómába ment tovább, nálunk pedig továbbra is látható egy 3D-s szkennelt változata. Helyben pedig mai kortárs reflexiókkal is kiegészítettük az anyagot.

Kardinális kérdés a magyar intézetek kapcsán, hogy mennyire szóljanak a helyben élő magyaroknak, s mennyire a szélesebb közegnek. Van aktív kapcsolatok berlini magyarokkal?

N. M.: Ez rettentően izgalmas és összetett kérdés. Már csak azért is, mert a berlini magyarok nem tekinthetők egységes csoportnak. A különböző időszakokban érkezetteknek más az érdeklődésük, mások az elvárásaik, más köti őket az intézethez. A régebb óta itt élőknek a gyökerek miatt fontos, ők egyesületekbe tömörülve többnyire maguk szervezik kulturális programjaikat. A fiatalokat ezzel szemben a gyerekeknek szóló eseményekkel lehet megszólítani. Például gyerekönycsere-programmal.

Milyen terveid vannak még? Úgy tudom, fotókiállításokban is gondolkozol.

N. M.: A fotó mindenképpen központi témánk marad. Az ittlétem alatt szervezett első kiállításunkon Robitz Anikó és Minyó-Szert Károly munkáit mutattuk be, ezzel elkezdjük hozzánk szoktatni a fotó iránt érdeklődő szakmai közönséget. Az épület láthatóbbá tétele lassan meghozza gyümölcsét: sokan azért jönnek be a házba, mert kíváncsivá teszik őket a látványos óriásplakátjaink. November végéig Drégely Imre és Deim Balázs *Hétköznapi galaxisaink* című fotókiállítása látható a CHB-ben, a kurátor Surányi Mihály. Őket aligha kell bemutatnom az olvasóitoknak, Berlinben azonban tennünk kell azért, hogy jöjjenek a nézők. Még idén lesz egy *Mapping Freedom* címre hallgató fényprojektünk, melyet a MOME animációs szakos diákjai és a potsdami filmművészeti egyetem hallgatói valósítanak meg a fal leomlásának évfordulóján. És lesz még egy utolsó Montag Modus is.

Ezt még Krasznahorkai Kata találta ki, nem?

N. M.: Igen, de most Szirmay-Kalos Léna csinálja egyedül vagy más kurátorokkal. Az első években a CHB tereire szabott helyspecifikus performanszokat mutattak be, idén két alkalommal kikerült a házból a program, ami egyértelműen jót tett neki: az új helyszín új lehetőségeket teremtett, és új közönséget is hozott. Jövőre már az egész külső helyszínen lesz.

A Velencei Biennálén a német pavilonnak Zólyom Franciska volt a kurátora, az a projekt esetleg megjelenik itt is valamiképpen?

N. M.: Franciska egy német múzeumot vezet – teszi ezt fantasztikusan –, abban a projektben nem Magyarországot, hanem Németországot képviseli. Tudunk egymásról, figyeljük egymás munkáját, így nem kizárt, hogy adódik egyszer majd együttműködésre lehetőség. Sok magyar dolgozik itt a művészeti és kulturális szférában, és időnként találkozunk az útjaink. Leginkább annak tudok örülni, ha látom, hogy bizonyos dolgok, melyek elődeim idején indultak, mára megtalálták helyüket a német közegben, és nincs szükségük a támogatásunkra. A CHB egyik legfontosabb feladatának azt tartom, hogy úgy adjunk impulzusokat, hogy egy idő után már ne is legyen szükség ránk, és hogy eközben építsünk az előttünk jártak teljesítményére. Hogy beszélgetésünk végén visszakanyarodjak az egyetemi múltamhoz: a 12. század elején élt Chartres-i Bernáttól származtatják a mondást, miszerint törpék vagyunk, akik óriások vállán ülünk. Vagyis elég hozzátennünk akár csak egy kicsit a már meglévő dolgokhoz, máris előbbre visszük a világot, hiszen mások vállán ülve szükségszerűen messzebbre látunk.